

'JARGON' KAVRAMI HAKKINDA*

Yazan: Peter BURKE - Roy PORTER

Çeviren: Dr. Kerim DEMİRCİ**

Ortaçağa ait bir kavram olan **jargon**, on ikinci ve on üçüncü yüzyıllarda Fransızcanın Provençal Lehçesinde görülür. Jargon sözcüğü İngilizcede daha sonraki yüzyıllarda kullanılmıştır. 'Ağızda gargara yapmak' anlamına gelen bu terim, önceleri anlaşılmayan konuşmalar için kullanılmıştır. Nitekim gargara manasındaki 'gargle' ve 'jargon' kelimeleri aynı kökten gelmektedir. Bir başka deyişle, jargon terimi sadece İngilizlerin on altıncı yüzyıla kadar kullandıkları 'abuk sabuk, anlamsız konuşma' veya 'laklak, gevezelik etme' anlamındaydı. On altıncı yüzyıla kadar sözcük İtalyancaya (*gergo veya zergo*), İspanyolcaya (*jerga, jerigonza*), ve Portekizceye (*gerigonça*) geçti.

Sonraki yıllarda 'jargon' kelimesi bir dilden başka bir dile geçerken anlamını değiştirerek daha çok yeraltı dünyasının dili manasına gelmeye başlamıştır. Böylece jargon, hırsızların, dilencilerin, hokkabazların ve bu türden kişilerin kendi aralarındaki faaliyetlerini, sırlarını normal insanlardan saklamaya yardımcı olan bir tür argo haline gelmiştir. Bu dil bir muhalif kültürün 'aykırı dil'i veya toplumsal uçta yaşayan insanların 'uç' diliydi⁽¹⁾. Nitekim 1454'te Dijon'da keşfedilen Coquillards adındaki hırsızlar çetesinin kendine mahsus bir jargonu (*certain langaige de jargon*) ve çete üyeleri arasında anlaşmayı sağlayan bir işaretler sistemi vardı. On altıncı yüzyıla gelindiğinde, bu yeraltı dünyası diliyle aynı anlama gelecek kelimelerin sayısı bir hayli arttı. Mesela İspanyolcada 'şirket' veya 'birlik' manasına gelen *germania* veya Yunanca *grego* kelimesinden geldiği varsayılan *gringo* tabiri yeni dünyadaki terimler arasında yerlerini aldılar. Hatta buna Çingenelerin dili manasında *Caló* da denildi. Jargon terimi ile Çingenelerin bağlantılı gösterilmesinin se-

bebi ise Çingenelerin hırsız oldukları önyargısı idi. Portekizcede buna *calão* denmekteydi⁽³⁾. Bu tabir Almandada *Rotwelsch* (hırsızların dili, argo) diye bilinirken, Fransızcada 1600'lere kadar *argot* (bazen *baragouin, blesquin, veya narquois*) diye biliniyordu.⁽⁴⁾ Aynı kelime İtalyancada bazen *furbesco* olarak kullanıldı.

Onaltıncı yüzyılın ikinci yarısından sonra, jargon kelimesi yerine kullanılan İngilizcedeki en yaygın terim ise şarkı söyleme anlamındaki *chanter, cantare* kelimelerinden türeyen 'cant' idi. Jargon ile eşanlamlı kelimeler için Cotgrave'in Fransızca- İngilizce Sözlük'üne bakınca terim için şu karşılıkları görüyoruz: '*Jargon*, şişirme, abartılı dil, Pedler Fransızcası; kabaca/barbarca çıkarılan ses.' '*Jargonnuer*, dırdırcı, abartılı konuşan sahtekar/düzenbaz, veya ya konuşmacının veya dinleyicilerinin anlamadığı dil⁽⁵⁾.

Tüm bu bahsedilen tabirlerin yanında, yeraltı dünyasının dili olarak, argonun en fazla göze çarpanı ise değişik sosyal grupların, kendileri dışındaki etnik grupların dilleri için kullandıkları terimlerdir. Özellikle uç etnik gruplar olarak kabul edilen Yahudiler ve Çingeneler buna iyi bir örnektir. Almandada ve Polonyacada *Jargon* veya *zargon* terimleri başka dillerden daha çok Yidiş (Eşkenazi Yahudilerinin dili) diline atfedilen bir sıfattır. Bunun nedeni, Almanlar ve Polonyalılar için Yahudilerin dilini anlamamanın, en az yeraltı dünyasının dilini anlamak kadar zor olduğu inancıydı. Hatta Luther gibi meşhur bazı insanlar da bu görüşe sahipti. Luther gibi birçok insan dilencilerin dilinin Yahudilerin dilinden türediğini düşünmekteydi.

On yedinci ve on sekizinci yüzyıllarda anlaşılması zor bu tür özel dillerin varlığı daha da yaygınlaşır. Mesela, İngiltere'de 'cant' sözcüğü yalnız dolandırıcıların veya Elizabeth

* Bu yazı, Peter Burke ve Roy Porter'ın 1995 yılında, Polity Press tarafından basılmış *Languages and Jargons [Diller ve Jargonlar]* adlı eserinin 2-4 ve 18. sayfalarından kısaltılarak tercüme edilmiştir.

** University of Wisconsin-Madison Asya Dilleri ve Kültürleri Bölümü

dönemi Londra'sının 'hokkabaz'larının dili (Lee Beier: 64-101) için kullanılan bir tabir değil, aynı zamanda bir tür üçkağıtçı kabul ettikleri skolastik filozofların dili anlamına da geliyordu (Lee Beier: 73). Benzer sebeplerle jargon terimi bağnaz Protestan olan Puritanlar ve Friends adındaki Hıristiyan topluluk gibi dini toplulukların dili için de kullanılmaya başlandı. Hatta on yedinci asrın sonuna doğru bir yazar bu tür dillerin anlaşılabilirliği konusundaki şikayetini şu cümlelerle ifade etmekteydi : 'Gerçekten de bu dinsel grubun dilini anlamak yeni bir dil öğrenmek gibi... Bu dil, kelimelerin İngilizcedeki bilinen anlamlarının saptırılmasıyla ortaya çıkan, bozuk ve yeni bir 'yabancı dil'...' (6) Bu tür olumsuz anlamların dışında, 'cant' ve 'jargon' kelimeleri değişik meslek grupları tarafından daha olumlu bir biçimde 'sanat terimleri' veya 'teknik kelimeler' anlamında da kullanılmıştır. (7) Bu anlamda, 'okulların jargonları' tabiri 1688 yılından beri kullanılmıştır. 1704'te Swift 'ticaretin cantı veya jargonu'; 1712'de Addison 'özel mesleklerin cantı'; 1717'de Bullock 'hukuk jargonu' ifadelerini kullanmıştır. Böylece jargon sözcüğü önceki kullanımlarına göre daha olumlu bir nitelik kazanmıştır. 'Jargon' kelimesinin anlamındaki son bir genişleme on sekizinci yüzyılda ortaya çıkar. Bu dönemde bu kelimeye, değişik dil gruplarının kendi aralarında ilişki sağlamada kullandıkları bir dil olan *lingua franca* anlamı yüklendi. Bu bağlamda bazı yazarlar jargon teriminin bu anlamını cümlelerinde kullanmışlardır. Nitekim Defoe, bir cümlesinde 'bizim lingua Frank dediğimiz Doğu Akdeniz ülkeleri *jargonu*' ifadesini kullanır. Aynı şekilde Johnson, '*jargon*, Hindistan ve Akdeniz kıyılarındaki deniz trafiğini sağlayanların kullandığı dil' kavramını, ve George Hadley de Hindistan gramerini açıklarken bir lehçe için 'Hindistan *jargonundan* bozulmuş diyalekt' demektedir. (8) Değişik sosyal grupların kullandığı teknik terimlerin ve argo türlerinin artmasıyla birlikte, diğer Avrupa ülkelerinde de jargon sözcüğünün ve onun eş anlamlılarının anlamında aynı şekilde bir genişleme göze çarpar. Örneğin, orijinal olarak profesyonel dilencilerin dili anlamına gelen *rotwelsch* kelimesi, genel anlamda teknik terimler için kullanılmaya

başlandı; oysa on sekizinci yüzyıl Almanları, teknik terimler için Latince *temini artis* tabirini kullanıyordu. (9) Aynı şekilde Fransızca *baragouin* kelimesi yeraltı dünyasının dili anlamından çıkıp 'Karayielerin ortak dili' (*lingua franca*) anlamına gelecek şekilde kullanılmaya başladı. Buna paralel olarak, Jean Jaques Rousseau dergisinin (Le Persifleur, 1749) önsözünde 'gazeteciler jargonu' ifadesini kullanmıştır. Bu anlam değişikliği doğrultusunda, bir zamanlar İtalyancada dilencilerin ve hırsızların dilini tanımlamak için kullanılan *gergo* sözcüğü, artık hukukçular, doktorlar (Roy Peter s. 42-63), filozoflar ve diplomatlar gibi profesyonel meslek gruplarının kullandıkları teknik terimleri karşılamak üzere kullanılır hale gelmiştir. Portekizcedeki *calão* kelimesi de aynı değişim yolunu takip etmiştir. Bir istisna olarak Çek dilinde bugün jargon terimi yerine kullanılan *hantyrka* kelimesi bir değişikliğe uğramadan hâlâ eski anlamıyla 'zanaatkarların dili' olarak kullanılmaya devam edilmektedir.

NOTLAR

¹ M.A. K. Halliday, 'Antilanguages' (1976), repr. in his *Language as a Social Semiotic: The Social Interpretation of Language and Meaning* (London: Arnold, 1978); B. Geremek, 'Gergo', *Enciclopedia Einaudi*, 6 (Turin: Einaudi, 1979), 726.

² B. Geremek, *Trusands et misérables dans l'Europe moderne* (Paris: Julliard, 1980), 52-53.

³ R. Salillas, *El delincuente español*, 2 vols (Madrid: Suarez, 1896), 1: 207 ff; F.A. Coelho, *os ciganos de Portugal* (Lisbon: Imprensa nacional, 1982).

⁴ L. Aaínean, *L'Argot ancien* (Paris: Champion, 1907), 29-38; A. Dauzat, *Les Argots* (1929; rev. edn Paris: Delagrave 1946), 5-12).

⁵ R. Cotgrave, *French-English Dictionary* (London: Whitaker, 1650).

⁶ M. van Beek, *An Enquiry into Puritan Vocabulary* (Groningen: Wolters-Noordhoff, 1969); H. Ormsby-Lennon, 'From Shibolet to Apocalypse: Quaker Speechways during the Puritan Revolution', in P. Burke and R. Porter (eds), *Language Self and Society* (Cambridge: Polity, 1991), 72-112.

⁷ J. Harris, *Lexicon technicum* (London: Brown et al., 104).

⁸ S. Johnson, *A Dictionary of the English Language* (London: Knapp et al., 1755); G. Hadley, *A Compendious Grammar of...the Jargon of Hindustan* (London: Swell, 1801).

⁹ J. Hübner, *Reales Staats und Zeitungs Lexicon* (Leipzig: Gleditsch, 1704).